

Türü : Araştırma Makalesi
Konusu : Araştırma Makalesi
Gönderilme Tarihi : 6 Ocak 2022
Kabul Tarihi : 29 Mart 2022

SALİB-İ AHMER İLE HİLAL-İ AHMER'İN KURUCULARI VE KURULUŞ SÜRECİ

Founders And Establishment Process Of Salib-i Ahmer And Hilal-i Ahmer

*

Suat SERTEL

(ORCID: 0000-0002-6158-2759)

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Sertel, Suat, “Salib-i Ahmer İle Hilal-i Ahmer’in Kurucuları Ve Kuruluş Süreci”, *BENĞİ: Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 5 (2022), Sayı: 2, ss. 9-25.

Apa: Sertel, S. (2022). “Salib-i Ahmer İle Hilal-i Ahmer’in Kurucuları Ve Kuruluş Süreci”. *BENĞİ: Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 2, ss. 9-25.

Özet

Eski çağlardan günümüze kadar insanlar çeşitli sebeplerden dolayı önemli sayıda insan kayıplarının yaşandığı savaşlar yapmıştır. Ancak XIX. yüzyıla kadar savaş meydanlarında yaralanan, hastalanan veya esir düşen askerleri koruyacak uluslararası bir kurum, kuruluş veya bir antlaşma mevcut değildi. Hasta ve yaralı askerleri tedavi eden sağlık çalışanları da savaş meydanlarında öldürülüyordu. Sağlık çalışanlarını sıradan askerlerden ayırt edecek herhangi bir işaret veya sembol kullanılmıyordu. Bundan dolayı yaralılar ve sağlık çalışanlarına savaş meydanında yapılan muameleler içler acısıydı. Fransa’da bir tüccar olan Jean Henry Dunant, 1859 yılında ticari bir mesele için Napolyon’la görüşmek istemiştir. Dunant, Napolyon’u savaş meydanında ararken hasta, yaralı, aç, susuz askerlerle karşılaşınca oldukça şaşırmıştır. Dehşet verici olan bu manzara: günlerce savaşan ve o halde ölüme terk edilen askerlere kimsenin yardım etmemesiydi. Bunun üzerine hasta ve yaralı askerlere yardım edecek tarafsız bir kuruluşun kurulması gerektiğini düşünmüş, savaşta gördüklerini “Bir Solferino Hatırası” adlı eserinde toplamıştır. 1863 yılında bir grup arkadaşıyla beraber “Beşler Komitesi’ni” toplamış, akabinde

* Bu makale yazara ait yüksek lisans çalışmasından üretilmiştir.

1864'te Cenevre Konferansını toplamayı başarmıştır. Hasta ve yaralı askerlere yardım edecek kişiler, kıyafetlerinde, araç-gereçlerinde ve hastanelerde haç sembolünü kullanması, tarafsızlık ilkesini benimsemesi kararlaştırılmıştır. Böylece Kızılhaç (Salib-i Ahmer) kurulmuştur. Kızılhaç'ın kuruluşu ve Cenevre kararları dünyada yankı yapmıştır. Osmanlı Devleti de Cenevre kararlarını imzalamış ve 1868 yılında Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyetini kurmuştur. Hilal-i Ahmer Cemiyeti, tıpkı Kızılhaç gibi faaliyet alanlarını arttırmış ve zamanla Kızılay adını almıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında, Trablusgarp Savaşında, Balkan Savaşlarında, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi savaşlarda cephedeki hasta ve yaralı askerlere yardım etmekle kalmamış; sivillerin de gıda, barınma ve korunma gibi ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kızılhaç, Kızılay, Savaş, Yardım

Abstract

From ancient times to the present, people have waged wars in which a significant number of human losses have been experienced due to various reasons. However, in the XIX. Until the 19th century, there was no international institution, organization or treaty to protect soldiers who were injured, sick or captured on the battlefield. Health workers who treated sick and wounded soldiers were also killed on the battlefields. No signs or symbols were used to distinguish healthcare workers from ordinary soldiers. Therefore, the treatment of the wounded and medical workers on the battlefield was deplorable. Jean Henry Dunant, a merchant in France, wanted to meet Napoleon on a commercial issue in 1859. While searching for Napoleon on the battlefield, Dunant was quite surprised when he encountered sick, wounded, hungry and thirsty soldiers. It was this horrifying scene: no one helped the soldiers who had been fighting for days and were then left to die. Thereupon, he thought that an impartial organization should be established to help the sick and wounded soldiers, and he collected what he saw in the war in his work titled "A Solferino Memoir". He gathered the "Committee of Five" with a group of friends in 1863, and subsequently succeeded in convening the Geneva Conference in 1864. It has been decided that people who will help sick and wounded soldiers use the symbol of the cross in their clothes, equipment and hospitals and adopt the principle of impartiality. Thus, the Red Cross (Salib-i Ahmer) was established. The establishment of the Red Cross and the Geneva resolutions had repercussions around the world. The Ottoman State also signed the Geneva resolutions and established the Red Crescent Society in 1868. The Red Crescent Society, like the Red Cross, increased its fields of activity and in time took the name of Red Crescent. It not only helped the

sick and wounded soldiers in the 1877-1878 Ottoman-Russian War, the Tripoli War, the Balkan Wars, the First World War and the War of Independence; It also met the needs of civilians such as food, shelter and protection.

Keywords: Red Cross, Red Crescent, Greece, War, Aid

Giriş

Jean- Jacques Rousseau'nun temel prensipleri arasında hümanizm önemli bir yere sahiptir Rousseau insanın doğarken aslında iyi bir birey olarak doğduğunu, doğasında kötülük ve bozukluk olmadığını savunmaktadır (Badamchi Kabasakal, 2017: 112). Rousseau, savaşlarda galip gelen tarafın mağlup olan tarafın askerlerini esir alıp köleleştirmesi veya onları öldürmesinin bir hak olmayacağını aktarmıştır (Günyol, 2006: 31). Hümanizm, savaşlarda çok etkili olamamış, savaş meydanlarında silahsız askerler ya esir alınmış ve işkenceye maruz kalmış ya da öldürülmüştür. Savaşların uzun sürmesi beraberinde birçok sorunu getirmiştir. Barınma, beslenme ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar karşılamada sıkıntı çekilmiştir. Sağlık ihtiyacı bunlar arasında belki de en önemli olanıdır. Bulaşıcı hastalıklar temiz olmayan ortamlarda hızla yayılarak etki alanları artmıştır. Ateşli silah yaralanmalarında yeterli bakım ve sağlıklı olmayan ortamlarda yapılan acil tıbbi müdahalesi iyileşmeleri geciktirmiştir. Özellikle savaş esnasında yaralanan askerlerin akıbeti oldukça kötü olmuştur. Savaş öncesi kazananın kim olacağını bilmemesi ve savaş sonrası da durumun ne olacağını esirlere ve yaralılara yardım yapılmadığı gibi bu kişiler kendi kaderlerine terk edilmiştir. Zira 1864 yılında Kızılhaç'ın kuruluşuna kadar olan süreçte zorunluluktan kaynaklanan bir yardım yapılmasını gerektirecek uluslararası bir antlaşma, kurum veya kuruluş mevcut değildi. Jean Henry Dunant'ın Solferino Savaşında tanık olduğu savaş manzarası onu etkilemiş, girişimi sonucu da Kızılhaç kurulmuştur. Daha sonra savaş esnasında ve sonrasında savaşan askerlerin ve onlara yardım eden ve onları tedavi edenlerin durumunu ele alan uluslararası antlaşmalar imzalanmıştır.

22 Ağustos 1864 yılında ,16 devlet temsilcisinin katıldığı ve uluslararası bir toplantı halini alan Cenevre Sözleşmesi imzalanarak savaş esnasında hasta ve yaralı askerlerin savaş dışı unsur sayılmasına ve uluslararası bir kuruluş olan Salib-i Ahmer (Kızılhaç) Cemiyetinin kurulmasına karar verilmiştir. (Ada, 2011: 4).

Bir dönem geniş bir coğrafyaya hâkim olan Osmanlı Devleti birçok ülke ile farklı nedenlerden dolayı mücadele etmiştir. Rusya, XVII. yüzyıldan itibaren sıcak denizlere inme politikasını yürürlüğe koyarak çeşitli bahanelerle Osmanlı devletine savaş açmıştır. 1841 Londra

BENĞİ
DÜNYA YÖRÜK-TÜRKMEN ARAŞTIRMALARI DERĞİSİ

Bengi World Journal Of Yoruk-Turkmen Studies

Yıl: 5, Sayı: 2
(Eylül 2022)

Boğazlar Sözleşmesinin ardından Fransa ve Rusya arasında Kudüs'te bulunan kutsal yerlerin bakım ve onarımı meselesi sorun haline gelmiş ve bu sorun giderek büyümüştür. İngiltere ve Fransa'nın müdahil olmasıyla 1853-1856 yılları arasında Kırım Savaşı yaşanmıştır (Uluğtekin ve Seçil, 2002: 6). Savaş esnasında bıçak, kılıç, mızrak gibi kesici ve delici silahların yanı sıra tabanca, tüfek, top, havan, bomba vb. ateşli silahlar da kullanılmıştır. Bundan dolayı yaralı ve ölü askerler savaş meydanlarını doldurmuştur. Osmanlı Devleti, yaralıların tedavisi için doktorlar ve hasta bakıcıları cephe gerisinde bırakmıştır. Hastabakıcılar ve doktorlar yaralıların imdadına koşmuş, onları seyyar hastanelerde tedavi etmiştir (Torun, 2008: 63). Savaş esnasında bazı devletler hastane ihtiyacını karşılamak için gemilerini hastaneye çevirmiştir. Özellikle top, tüfek gibi patlayıcı silahlardan yaralananlar ile coğrafyanın ve iklimin elverişsiz olmasından kaynaklanan tifo, kolera ve tifüs gibi bulaşıcı hastalıklardan etkilenen birçok asker savaşamaz hale gelmiştir. Yaralı askerler cephe gerisinde kurulan hastanelere nakledilerek tedavi edilmiştir. Ağır yaralı olan Osmanlı askerleri ve müttefik devletlerin askerleri gemilerden oluşan gezici hastanelerle İstanbul'a nakledilmiştir. Savaş sırasında doktorluğun yanı sıra hemşirelik ve hasta bakıcılık da önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır (Torun, 2008: 72).

Kırım Savaşı esnasında Osmanlı Devleti sadece kendi yaralı ve hasta askerlerini değil karşı tarafın askerlerini de tedavi etmiştir. Ancak bu zorunluluktan kaynaklanan bir davranış veya anlaşmaya dayanan bir tutum değil, merhamet duygusundan kaynaklanan bir yardım etme isteğiyle olmuştur. Diğer devletler de yaralı ve hasta Osmanlı askerlerinin tedavisini yapmıştır. Bu yardımları yaparken merhamet duygusunu veya savaş sonrası olası esir mübadelesini dikkate aldıkları kuvvetle muhtemeldir.

Osmanlı Devleti, Salib-i Ahmer'den etkilenerek 1868 yılında Hilal-i Ahmer Cemiyetini kurmuş ve Cenevre Sözleşmesine dâhil olmuştur. Ancak Hilal-i Ahmer, faaliyetlerini tam anlamıyla 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında duyduğu ihtiyaç doğrultusunda aktif olarak başlamıştır (Ada, 2011: 4). 1910'da ise Hilal-i Ahmer Encümen-i Nisvan (Hilal-i Ahmer Kadınlar Cemiyeti) kurulmuştur. Rıfat Paşa ve Mithat Paşa'nın eşlerinin ön ayak olduğu sergiler düzenlenmiş, el işleri ürünler, rozet, pul gibi küçük satışlar yapılmış ve buradan elde edilen gelirle kadınlar cemiyeti güçlendirilmiştir. Kadınlar cemiyeti cephedeki askerlerin ailelerine, savaştan kaçıp Osmanlıya sığınan ihtiyaç sahiplerine yiyecek içecek gibi temel ihtiyaçların karşılanması konusunda destek olmuştur (Uluğtekin ve Seçil, 2002: 145-151). Osmanlı ve İtalya arasında 1911-1912 yılları arasında gerçekleşen Trablusgarp Savaşı'nda, Homs Kazasında hasta ve yaralıların

tedavi edilmesi için Hilal-i Ahmer Hastanesi kurulmuştur. İstanbul'dan giden doktorlar ve hastabakıcı heyeti Mısır Hilal-i Ahmer'i ile iş birliği yaparak hastalara müdahale etmiştir (Özaydın,1987: 69-72). 93 harbinden sonra hasta ve yaralılara müdahale edip savaş dışı unsur sayılan Hilal-i Ahmer çalışanlarını görmekteyiz. Buna müteakip Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti; Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı (Özellikle Çanakkale Cephesinde) ve Kurtuluş Savaşı gibi savaşlarda hasta ve yaralı olan askerleri hastanelere taşımış, tedavi etmiş ve sivil hastalara müdahale etmiştir. Ayrıca gerek gördüğü durumlarda başka ülkelerin Salib-i Ahmer ve Hilal-i Ahmerleri ile iş birliği yapmıştır.

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nda Almanya ile ittifak kurmuş ve savaşı kaybeden devletler arasında yer almıştır. Sevr Antlaşması gibi ağır bir antlaşma imzalayarak işgal edilmiştir. İşgalleri kabul etmeyen Anadolu insanı Kuva-yı Milliyeler oluşturup işgallere karşı direnmiştir. Millî mücadelede en çok mücadele edilen ülkeler arasında Yunanistan yer almıştır. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı Kurtuluş Savaşı kazanılmış ve işgaller son bulmuştur (Armaoğlu, 1999: 161). 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" politikasını benimsemesi üzerine Balkan ülkeleriyle; İran, Irak ve Afganistan gibi ülkelerle dostluk, saldırmazlık, sınır güvenliği gibi konularda antlaşmalar imzalanmıştır.

1.Kızılhaç'ın (Salib-İ Ahmer) Kuruluşu

1.1 Jean Henry Dunant ve Kızılhaç'ın (Salib-i Ahmer) Kuruluşu

XIX. yüzyıla gelinceye kadar dünyanın birçok yerinde yaşanan savaşlarda milyonlarca insan yaralanmış veya hayatını kaybetmiştir. Savaşlar sonrası imzalanan antlaşmalardan dolayı savaşı kaybeden ülkeler ağır bedeller ödemiştir. Savaş sonrası durumun ne olacağını belirten uluslararası antlaşmalar mevcut değildi. Nihayet böyle bir boşluğun varlığını anlayan biri ortaya çıkmıştı. Çiftçi bir ailenin çocuğu olan Jean Henry Dunant, 1828'de Cenevre'de doğmuştur. Henry Dunant ailesi gibi önce çiftçilikle, değirmen işiyle ve ticaretle uğraşıyordu. Dunant, Fransız kolonisi olan Cezayir'deki işleriyle ilgili bir mesele için Kral III. Napolyon'la görüşmek istemiş ve bu nedenle 24 Haziran 1859 yılında kralın karargâhına gitmişti. Napolyon, o esnada Kuzey İtalya'da bulunuyordu. Dunant, Napolyon'u bulmak isterken Haziran 1859'da Fransız ve İtalyan ittifak ordusuyla Avusturya arasındaki farklı bölgelerde gerçekleşen şiddetli çarpışmalara tanık olmuştu (Dunant, 1964: 12-13). Dunant, bu süreçte, birbirleriyle daha önce hiç karşılaşmayan ve neden savaştıklarını bilmeyen kırk binden fazla insanın acımasızca birbirlerine saldırdığını

görmüştü. Kurşunları biten askerler süngüler, bıçaklar, sopalar ve taşlarla savaşmaya devam ediyordu. Parçalanmış cesetler, ağır yaralılar etrafa dağılmıştı. Askerlere yapılan tıbbi müdahale yetersiz kalmıştı (Uluğtekin ve Akgün, 2002: 7). Sıcak yaz gününde susuzluk ve açlıkla mücadele eden askerlerin durumu içler acısıydı. Yaralıların tedavisi için yüksek tepelere sahra hastaneleri kurulmuştu. Usulen kırmızı bayrakların dikildiği bu noktalara ateş edilmezdi. Ancak zaman zaman bayraklı bölgelere bomba düşebiliyordu. Ayrıca yemek, su ve hasta taşıyan askerler de vurulmaktaydı (Dunant, 1964: 26).

Dunant, Solferino bölgesinde gördüğü askerlerden oldukça etkilenmiştir. On binlerce insanın sıcak bir havada savaşıklarına ve bu askerlerin birbirini acımasızca öldürdüğüne tanık olmuştur. Savaş esnasında yaralılara müdahale edenlere saldırılmasını engelleyecek bir yapının olması gerektiğini hatıratına yazmıştır. Dunant, Napolyon ile görüşükten sonra İsviçre'ye geri dönmüştür. Döndükten sonra, gördüklerini ve aldığı notları anlattığı “Bir Solferino Hatırası” adlı kitabı, 1862 yılında İsviçre’de yayımlanmıştır. Gittiği her toplantıda gördüklerini dile getirip kitabı üzerine söyleşiler yapmıştır (Dunant, 1964: 25-27).

Jean Henry Dunant’ın kitabı ve söyleşileri, İsviçre’den sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılmış ve geniş yankı uyandırmıştır. Bu da Cenevre Sözleşmesinin imzalanmasına ilham kaynağı olmuştur. Dunant, savaş zamanında yaralılara yardım eden tarafsız bir kuruluşun gerekliliğinden bahsetmiştir. Dunant’ın kitabı, diğer Avrupa dillerine de çevrilince etkisi tüm Avrupa’yı sarmıştır. Dunant, fikirlerini hayata geçirmek istemiş, bundan dolayı 1863 yılında beş kişilik bir komiteyi toplamıştır. 17 Şubat 1863 yılındaki bu ilk toplantıya “Uluslararası Kızılhaç Komitesi” adı verilmiştir. Komite, 26-29 Ekim 1863 tarihlerinde Cenevre’de uluslararası konferans düzenlenmesine katkı sağlamıştır. Bu devletler tarafsız olan, uluslararası yardım kuruluşu niteliği taşıyan bir dernek kurulmasına karar vermiştir. 1864 yılında yardım kuruluşunun savaş esnasında savaş dışı unsur sayılması ve özel bir amblemi olması gerektiği de teklif edilmiştir. Bunun üzerine beyaz zemin üzerine İsviçre bayrağının tam tersi olan renkler tercih edilerek, kırmızı renkli bir haç amblem olarak kabul edilmiştir.

1.2 I. Cenevre Sözleşmesi (22 Ağustos 1864)

Yukarıda bahsedildiği üzere uluslararası insan hukukunun veya bir antlaşmanın mevcut olmayışından kaynaklanan hukuk boşluğundan dolayı devletler kendi hukuk sistemlerine göre savaşta yaralananlara istedikleri gibi davranabiliyordu. Özellikle savaşta yaralanan, hasta olan ve

esir düşen askerlere inanılmaz işkenceler yapılmaktaydı. Jean Henry Dunant, Guillaume Henri Dufuour, Gustave Moynier, Theodore Maunoir ve Louis Appia'nın girişimleriyle Cenevre toplantısı yapılmış ve kurdukları Beşler Komitesi (26-29 Ekim 1863) 16 devlet ve 4 yardım kuruluşunun katılımıyla uluslararası bir konferans toplamayı başarmıştır (Sav, 2015: 48). Herhangi bir savaş esnasında müttefik olsun veya olmasın hiçbir ayırım gözetmeksizin hasta ve yaralı askerlerin savaş dışı unsur sayılması ve insani şartlarda tedavi edilmesine yönelik kararlar kabul edilmiştir. Ayrıca ilkyardım ekibinin savaşan askerlerden ayırt edilmesi için kullandıkları, ilk yardım malzemesi veya medikal cihazlara ve tüm araç ve gereçlere özel bir sembol koyulması teklif edilmiştir. Hollanda'nın teklifiyle tarafsızlığıyla bilinen İsviçre Devleti'nin bayrağının tam tersi renklerden olan bir sembol kabul edilmiştir. Beşler Komitesi'nin 1863 yılında aldığı kararlar ve 1864 Cenevre Konferansı'nın kararları kabul edilerek imzalanmıştır. Konferansta alınan kararlar ihtiyaçlar doğrultusunda yeni sözleşmeler ve ek protokollerle sürekli güncellenerek günümüze kadar gelmiştir.

1.3 Lahey Sözleşmeleri (1906-1907)

1899 yılında düzenlenen konferansta kara savaşlarına ilişkin hukuk kuralları görüşülmüş ve I. Cenevre Sözleşmesine sadık kalınmıştır. Buna göre en önemli karar hasta ve yaralı askerlere yardım eden sağlık çalışanlarının savaş dışı unsur sayılmasıdır. 1906 yılına gelindiğinde ise Lahey Sözleşmesinde denizdeki silahlı askerlerin yaralı ve hasta olanlarına müdahaleyi içeren maddeler yer almıştır. Uluslararası insancıl hukukun temelini oluşturan Lahey Sözleşmelerine göre hukukta açıkça belirtilmeyen durumları Fyodor Martens şu şekilde tanımlamıştır: “...askerler ve siviller insanlık ilkeleri ve kamu vicdanı koruması altındadır.” Günümüzde buna “Martens Koşulu” denilmektedir. Genel olarak antlaşma kara ve deniz savaşlarında hasta ve yaralı askerlerin tedavisini yapacak insani yardım kuruluşlarının savaş dışı unsur sayılacağını içermektedir (Sav, 2015: 56). Lahey Sözleşmeleri daha sonra II. Cenevre Sözleşmesinde ve ek protokollerle genişletilerek kabul edilecektir. Böylece savaş esnasında hasta ve yaralıların durumu giderek netlik kazanmıştır. Hukukun yetersiz olduğu ülkelerde uluslararası hukuk devreye girerek hasta ve yaralı askerleri tedavi eden sağlık çalışanları savaş dışı unsur sayılıp koruma altına almıştır (Sav, 2015: 56).

Lahey görüşmelerine Osmanlı Devleti'ni temsilen Besim Ömer Paşa katılmıştır. Ömer Paşa konuşmasında şu ifadelere yer vermiştir:

“...1864 yılında katıldığımız Cenevre Sözleşmesine ait kâffe-i hususta riayet ve bu muahedeye

hürmet eylediğimiz gibi beyet-i muhteremenin malumu olduğu vecible otuz sene mukaddem tesisî zamanında muvakkaten tanınmış olan hilâl-i ahmer işaretinin bundan böyle düvel-i âkidece tamamen ve müebbeden kabul edileceğinden şüphe etmiyorum. Ananat-ı tarîhiye, hissiyat-ı diniyye adedi üç yüz milyona varan Müslümanların kendi dinlerinden gayrsininin timsal-i mücessemi olan bir alameti kabulüne manidir.”

Bu konuşmanın ardından Kızılhaç komite başkanı Gustave Ador söz almıştır. Ador, Besim Ömer Paşa'nın sözlerini oldukça samimi bulduğunu ancak Hilal sembolünün kabulü için tartışma yapılmasının yersiz olduğunu ve Osmanlı Devleti'nin Kızılhaç'ın kuruluşunu kabul edip Cenevre Sözleşmesini buna göre imzaladığını belirterek konuşmasını sonlandırmıştır. Birkaç ülke temsilcisi de haç sembolünün dini bir simge olmadığını belirtmiştir (Ada, 2011: 242). Bu tartışmalar Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında da sürmüştür. Osmanlı Devleti, Kızılhaç'a bağlılığını yinelemiş ama dini bir sembol olduğu gerekçesi ile haç sembolü yerine hilal sembolünü kullanmıştır. Osmanlı Devleti ve Mısır hilal sembolünü, İran ise kızıl aslan sembolünü komiteye kabul ettirmeyi başarmıştır. 1929 yılında Türkiye Cumhuriyeti Kızılhaç sembolünün yanında Kızılay sembolünün kullanımını resmi olarak kabul ettirmiş, 2005 yılında da İsrail Kızıl kristal sembolünü kabul ettirmiştir. Sembollerin ticari, siyasi veya dini bir sembol olarak kullanımı yasaklanmış sadece insani yardım kuruluşlarının kullanımına izin verilmiştir (Ada, 2011: 243).

1.4 II. Cenevre Sözleşmeleri ve İdeal Hukuk (1949)

XIX. yüzyıla kadar küresel anlamda herhangi bir kurum veya kuruluş hastalıklarla mücadele etmemekteydi. 1831 yılında İngiltere'de başlayıp diğer Avrupa ülkelerine sıçrayan kolera salgını yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. 1851 yılında Paris'te doktorlar ve diplomatların da katıldığı uluslararası bir sağlık konferansı toplanmıştır. Toplantıya Osmanlı, Fransa, İngiltere ve Rusya gibi büyük devletlerin katılımı olmuştur. Toplantıda karantina, kolera, halk sağlığının korunması, hastalıkla mücadele gibi konular görüşülmüştür (Ada, 2011: 242). Öte yandan savaş meydanlarında yaralanan ve hastalanan asker ve siviller kendi kaderlerine terk edilmiş durumdaydı. Jean Henry Dunant'ın girişimiyle Kızılhaç kurulmuş, savaş alanında yaralı ve hastalara müdahale eden sağlık çalışanlarının ve kullandıkları araç-gereç, bina ile tıbbi müdahale cihazlarına Kızılhaç sembolü kullanılması ve onların savaş dışı unsur sayılıp onlara ateş edilmemesi 1864 Birinci Cenevre Sözleşmesinde kabul edilmişti (Işık, 2017: 162).

I. Dünya Savaşı'nda askeri kayıpların yanında büyük çaplı sivil kayıplar da olmuştur. Ayrıca

dünya mirası sayılabilecek tarihi yapılar da zarar görmüştür. Bunun önüne geçmek için 1935 yılında Washington'da bir konferans toplanmıştır. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'ni destekleyen ülke olmamıştır. Dolayısıyla konferansın başarılı olduğu söylenemez (Kuran ve Türkay, 2017: 112). I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı gibi geniş coğrafyalara yayılan ve etki alanları fazla olan savaşların olması Cenevre ve Lahey Sözleşmelerinin güncellenmesini zaruri hale getirmiştir.

1864 yılında kabul edilen ilk Cenevre Sözleşmesi kararlarından başlanarak Lahey Sözleşmesi kararları, düzenlemeler ve ek protokollerle desteklenerek imzalanmıştır. Savaş esnasındaki sivillerin korunmasını içeren sözleşmelere büyük önem verilmiştir. 12 Ağustos 1949 yılında Cenevre Sözleşmesi son haliyle kabul edilmiştir. Cenevre Sözleşmeleri ek protokollerle daha detaylı hale getirilerek günümüze ulaştırılmıştır (Kuran ve Türkay, 2017: 112-113). Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan devletler, Kızılhaç ve Kızılay gibi insani yardım kuruluşlarının işine müdahale etmemeyi ve yapacakları yardımları reddetmemeyi taahhüt edip çalışanları da çatışma ve savaş ortamlarında savaş dışı unsur kabul etmişlerdir. Ayrıca hasta ve yaralılara da para yardımı dışında yapılacak olan acil müdahale, korunma, beslenme ve güvenli bir yere taşınma gibi yardımların yapılması da uygun görülmüştür.

2. Osmanlı Devleti'nin Kızılhaç'a Davet Edilmesi

Osmanlı Devleti XIX. yüzyıla kadar geniş bir coğrafyaya hâkim olup kalabalık bir nüfusa sahipti. Paris Konferansına katılmayan ve imzalamak isteyen devletlere bir yıl mühlet verilmiştir. Osmanlı Devleti ancak 5 Temmuz 1865 yılında sözleşmeyi imzalayıp Cenevre kararlarını kabul etmiştir. 1867 yılında Paris'te ilk Kızılhaç Konferansı ve sergisi toplanmıştır. Genelde sağlık çalışanlarının katıldığı konferansa Osmanlı Devleti adına Doktor Abdullah Bey katılmıştır (Düzcü ve Cemal, 2016: 10). Doktor Abdullah Bey konferans dönüşü Hilal-i Ahmer Cemiyetini kurma çabasına girmiş ancak istediği desteği ilk önce bulamamıştır. Kızılhaç sembolünün dini veya siyasi bir simge olduğu tartışmalarına önyargılı davranan asker kökenli diplomatların engelleriyle karşılaşmıştır. Tüm engellemelere rağmen 1868 yılında Hilal-i Ahmer kurulmuştur.

3. Hilal-i Ahmerin Kuruluşu 11 Haziran 1868

Osmanlı Devleti fethettiği topraklarda hoşgörü ve iskân politikası uygulamıştır. Farklı dinlere, inançlara sahip insanları yönetmiş, onların inançlarını rahatça yaşamalarını sağlayıp onlara

hoşgörülü olmuştur. Ancak 1789 Fransız İhtilali ve Aydınlanma Çağı Avrupa'dan tüm dünyaya sıçramıştır. Bundan dolayı Osmanlı Devleti, ıslahatlar yapmak durumunda kalmıştır. En köklü ıslahatlar 1839 Tanzimat Fermanı'yla başlamıştır. Avrupa'dan bilim ve teknoloji alanında biraz geride kalan Osmanlı Devleti, ıslahatlara hız vermiştir. Osmanlı, 1853 Kırım Savaşı'nda kendi topraklarını tek başına savunamayacak duruma gelmiş ve Avrupalı devletlerin desteğine başvurmak zorunda kalmıştır. Bundan dolayı uluslararası anlamda yalnız kalmak istemeyen Osmanlı Devleti, denge politikasını benimseyerek Avrupa'da ortaya çıkan iyi niyetli kurum ve kuruluşlara katılmayı bir politika haline getirmiştir. 1864'te imzalanan I. Cenevre Sözleşmesi kararlarını da bu politikanın bir gereği olarak kabul edip imzalamıştır. Osmanlı Devleti Kızılhaç'a ait haç sembolünü kullanmayı kabul etmeyerek hilal sembolü kullanma koşulunu ileri sürmüştür.

4. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Kurucuları

Sultan Abdülaziz döneminde, Dr. Abdullah Bey, Dr. Marko Paşa, Kıvrımlı Aziz Bey ile Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın girişimleriyle 11 Haziran 1868 tarihinde "Mecruhin ve Marda-yı Osmaniye-i Askeriye' ye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" yani "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" kurulmuştur. Sürekli savaş halinde olan Osmanlı Devleti savaşlarda yaralanan askerlere yardım etmek için savaş dışı unsur sayılacak olan bir yapının varlığına ihtiyaç duymuştur. Zaruretten dolayı kurulmasına karar verilen Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Kızılhaç'tan esinlenerek Marko Paşa önderliğinde kurulmuştur (İzğöer ve Tuğ, 2013: 24-26). Kelime olarak, Hilal= Ay, Ahmer= Kırmızı, Cemiyet= Dernek, topluluk, grup anlamına gelmektedir. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin ismi zamanla değişikliğe uğrayarak Kızılay Derneği, Türkiye Kızılay Derneği, Türk Kızılay'ı şeklinde kullanılmıştır.

4.1 Marko Paşa (1824-1888)

Rum asıllı olan Marko Apostolidis 1824'te Siros Adasında doğmuştur. II. Mahmud tarafından açılan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahaneyi Tabip Miralay Rütbesiyle bitirmiştir. Marko, başarılı bir tabip olmasından dolayı Mirlivalığa terfi etmiştir. İyi bir hekim olan Marko Paşa 1861 yılında Sultan Abdülaziz'in hekimbaşı yapılmıştır. 1867 yılında Paris'te yapılan Kızılhaç Konferansı'na Abdullah Bey gönderilmiş ve dönüşünde Hilal-i Ahmer Cemiyetini kurmak istemiştir. Ancak engellerle karşılaşınca Tıbbiye Nazırı olan Marko Paşa'nın desteğini almıştır (Düzcü ve Sezer, 2016: 10). İsviçre bayrağının tersi olan renklerden oluşan Kızılhaç sembolünün kullanımına itiraz eden bir grup paşanın muhalefetine rağmen cemiyetin kurulmasında gayret sarf etmiş ve bu

maksatla toplanan komisyona başkanlık etmiştir. Kıırlmlı Aziz Bey'in de Hilal Sembolü üzerine çalışması neticesiyle amblem sorunu çözülmüştür (Polat, 2007: 21). Başarılı bir asker ve hekim olan Marko Paşa padişahın da isteğıyle Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşuna öncülük etmiştir (Polat, 2007: 21). Marko Paşa kendini insanların derdine çare olmaya adanmıştır. Çözüm bulamasa da öğrencilerini sabırla dinler, konuşmanın sonunda konuyu başka yere bağlayarak görüşmeyi bitirirdi. Bundan dolayı "Derdini Marko Paşaya Anlat" deyiminin ortaya çıktığı rivayet edilmiştir. Ancak torunu Despina Anats'a sorulduğunda kendisi, bunun tam olarak öyle olmadığını, Marko Paşa'nın iyi Osmanlıca bilmediğı için "Anlaşıldı, ama ne istiyorsun" gibi sürekli tekrar eden konuşmasından dolayı bu deyim kullanıldığını ifade etmiştir.

4.2 Doktor Abdullah Bey (1799-1874)

Karl Edward Hammerschmidt, 1799'da Viyana'da doğmuştur. Viyana Akademisinde okuyan Karl Edward; jeoloji, tıp, doğa, ziraat bilimleri üzerine çalışmalar yapmış, 1837 yılında ise tıp doktoru olmuştur. 1848'de Macaristan'da arkadaşlarıyla birlikte katıldığı ulusçu eylemler nedeniyle Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Şam'da İslamiyet'i kabul ederek Abdullah adını almıştır. Osmanlı Devleti'nde kaymakamlık ve albaylığa terfi etmiştir. Türkiye'de ilk doğa bilimleri müzesinin kuruluşunda etkili olmuştur. Osmanlı Devleti (5 Temmuz 1865) Cenevre Sözleşmesini imzalayan devletler arasında yer almıştır. 1867 yılında Fransa Paris'te Kızılhaç Konferansı ve sağlıkla ilgili bir sergi düzenlenmiştir (İzğöer ve Tuğ: 2013: 25). Bu toplantıya Osmanlı Devleti'ni temsilen Abdullah Bey katılmıştır. Milletlerarası yardım cemiyeti komitesi Cenevre Sözleşmesinin uygulanması adına yardım kuruluşlarının kurulması için devletleri teşvik ediyordu. Osmanlı Devleti de Abdullah Bey'e görev vererek ulusal bir dernek kurması adına 19 Eylül 1867'de onu yetkilendirmiştir. Abdullah Bey Kızılay'ın kuruluşunda önemli bir rol oynamıştır (Çapa, 2002: 544). Abdullah Bey bütün engellemelere rağmen çabasından vazgeçmemiştir. Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra ilk desteğı Sultan Abdülaziz'den görmüştür (Polat, 2007: 10). Ayrıca Tıbbiye Nazırı olan Marko Paşa, Kıırlmlı öğretmen Aziz Bey, Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa destek vermiş ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti kurulmuştur. Abdullah Bey, 1874 yılında vefat etmiş, Osmanlı Devleti de eşine emekli maaşı bağlamıştır (Saygılı, 2010: 9).

4.3 Kıırlmlı Öğretmen Aziz Bey (1840-1878)

Kıırlmlı Aziz Bey, 1840 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1865 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i

Şahane'den Kolağası rütbesiyle mezun olmuştur. İç hastalıkları doktoru olarak bir süre çalışmış ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyenin müdürü olarak atanmıştır. Osmanlı Devleti'nde tıp fakülteleri 1827 yılında açılmıştı ve eğitim dilinin Fransızca olmasından dolayı fakülteden mezun olmak çok zordu. Aziz Bey, eğitim dilinin Türkçe olması için çabalamış ve dersler 1866 yılında Türkçe verilmeye başlanmıştır (Saygılı, 2010: 9). Aziz Bey, çoğu aydın kişiden oluşacak altmış altı üyeyi Hilal-i Ahmer'e kaydetmeyi başarmıştır. Aziz Bey, Kızılay'ın kuruluşunda yer almış ve girişimleriyle 12 Ağustos 1876 yılında Kızılhaç karşılığında beyaz zemin üzerine kırmızı Hilal'in (Ay) sembol olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Cemiyet, kuruluş yıllarında pek aktif olamamış, kuruculardan Abdullah Bey'in bireysel faaliyetleriyle 93 Harbi'ne kadar ayakta kalmıştır. Aziz Bey, Hilal-i Ahmer'in kuruluşunda emek harcamış ve 1878 yılında vefat etmiştir (Bal, 2018: 31).

4.4 Serdarı- Ekrem Ömer Paşa (1806-1871)

Gerçek ismi Michael Lattas'tır ve daha sonra müslüman olarak Ömer Paşa adını almıştır. Ömer Paşa, 1806 yılında Hırvatistan Plaski'de doğmuştur. Avusturya'da harp okulu okurken 1827 yılında Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Kısa bir süre seraskerlik mütercimliği yapmış daha sonra yüzbaşılığa terfi ederek Osmanlı ordusunda göreve başlamıştır. Başarılarından dolayı miralaylığa yükseltilmiş, 1841 yılında Lübnan'daki Dürzi-Maruni ayaklanmalarının bastırılmasında görev almıştır. Eflak ve Boğdan ayaklanmalarının bastırılmasında da görev alıp başarılı olunca generalliğe terfi etmiştir. 1848 yılında mareşal olan Ömer Paşa, Edirne'ye saldıran Rus ordusunu mağlup ederek geri püskürtmüştür. Ömer Paşa, Edirne'de Osmanlı topraklarını Rus işgalinden kurtardığı ve bölge hâkimiyetini sağladığı için Padişah II. Abdülhamid tarafından Serdar-ı Ekremlik'e yükseltilmiştir. Ömer Paşa, Hilal-i Ahmer'in kuruluşunda Abdullah Bey'e destek vermiştir. Ayrıca Hilal-i Ahmer'in bir parçası olan hastabakıcı okulunun açılmasında büyük katkısı olmuştur. Ömer Paşa, 1871 yılında vefat etmiştir (Uluğtekin ve Gül, 2013: 31).

5. Kızılay-Kızılhaç Sembollerinin Kabulü

Henry Dunant tarafından 1863 yılında temelleri atılan Kızılhaç (Salib-i Ahmer) bayrağı, beyaz bir zemin üzerine kırmızı bir haç sembolünden oluşmaktadır. Bu sembol belirlenirken İsviçre bayrağının ters renklerinin amblem olarak kullanması uygun görülmüştür. Resmi olarak olmasa da uluslararası bir toplantıyla kurulan ve Cenevre Sözleşmesi kararlarını imzalayan devletler aslında uluslararası bir sivil toplum örgütünün kurulmasını da onaylamıştı. Bunlara

istinaden 1876 yılında Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC-International Committee of the Red Cross) resmen kurulabilmişti. Komite, Kızılhaç amblemi yerine Kızılay ambleminin yanı sıra diğer uluslar için belirlenen amblemlerin de kullanılmasını kabul etmiş ve diğer Kızılhaç cemiyetlerine de bunu bildirmiştir (Uluğtekin ve Gül, 2013: 31). Federasyon ayrıca 2007 yılında Kızıl Kristal (İsrail Devletinin ve ulusal derneğinin kullandığı sembolü) ve Kızıl Aslan (İran Devletinin ve ulusal derneğinin 1980 yılına kadar kullandığı sembol) sembollerinin kullanımına da izin vermiştir.

6. Hilal-i Ahmer'in Gelişim Süreci

Sultan Abdülaziz döneminde Avrupa ile ilişkiler iyi durumdaydı. (Küçük, 1988: 179). Osmanlı Devleti, 22 Ağustos 1864 yılında I. Cenevre Sözleşmesini imzalamıştır. Ardından 11 Haziran 1868 yılında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ni kurmuştur. Hilal-i Ahmer, hasta ve yaralı askerlere yardım amacıyla kurulan Kızılhaç (Salib-i Ahmer) örnek alınarak kurulmuştur. 1876 yılında Rüştü Paşa'nın çabaları ve Kırımli Aziz Bey'in çalışmaları neticesinde hilal amblemi resmen kullanılmıştır. Hüsnü Paşa da cemiyetin adını "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti" şeklinde değiştirmiştir. Cemiyetin, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşında önemli faaliyetleri olmuştur (Amini, 2017: 118). Hilal-i Ahmer genel merkezini İstanbul'da açarak faaliyetlerine başlamıştır. 1925 yılında genel merkezi Ankara'ya taşınmıştır. 1929 yılında hilal sembolü resmi olarak kullanılmıştır.

Cemiyet ismini şu şekilde değiştirmiştir: 11 Haziran 1868 yılında "Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye Muavenet Cemiyeti" adıyla kurulmuş, 14 Nisan 1877'de "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti", 1923'te cumhuriyetin ilanı ile da "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti", "1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" en son 1947 yılında "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır. 19 Şubat 2009 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Kızılay tüzüğüne göre Kızılay Derneği faaliyet alanlarını ihtiyaçlara göre şekillendirmiştir. (Resmî Gazete, 2009: 27146).

6.1 Hilal-i Ahmer'in Faaliyetleri

Hilal-i Ahmer Cemiyeti 11 Haziran 1868 yılında kurulmuştur. Ancak ilk faaliyetlerine 93 harbinde başlamıştır. Trablusgarp ve Balkan savaşlarında bu faaliyetlere devam ettirmiştir. Savaş esnasında yaralanan askerlerin tedavisi için sahra hastaneleri kurulmuş hasta askerler de ilk müdahalenin ardından hastanelere sevk edilmiştir. Savaşta zarar gören sivillerin yaraları sarılmış, aç susuz kalan esirler ve göçmenlere Hilal-i Ahmer yardım elini uzatmıştır (Çapa, 2010: 15; Bk. Ek-2).

I. Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte Osmanlı Devleti de savaşa dâhil olmuştur (Çapa, 2010: 15). Çanakkale Savaşında şiddetli çatışmalar yaşanmış ve Hilal-i Ahmer gönüllü kadınları askerlere çorap örmüş, askere kumanya ve gaz maskesi hazırlamış ayrıca askerlerin cephe gerisinde bıraktığı ailelerine de yardım etmiştir. Savaşta yaralanan askerlerin uyuğuna bakılmaksızın yaraları sarılmış, durumu ağır olanlar da Hilal-i Ahmer vasıtasıyla tedavi edilmek üzere İstanbul'a gemilerle sevk edilmiştir (Uluğtekin, Gül, 2013: 23). Kızılhaç ve Kızılay iş birliğiyle kurulan hastanelere taşınan hastalar tedavi edilmiştir. Esirlerin de insani şartlarda yaşamaları sağlanmıştır (Akor, 2013: 111).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Cenevre kararlarına göre faaliyetlerini yürütmüştür. Kızılay faaliyetleri şu yedi temel ilkeye dayanmaktadır: İnsanlık, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, bağımsızlık, hayır kurumu niteliği, birlik ve evrensellik. Bu ilkeler doğrultusunda dernek yurt içi ve yurt dışında faaliyetlerini sürdürmektedir. Günümüzde tam adı Türkiye Kızılay Derneği'dir ve Türk Kızılay'ı veya Kızılay adlarının kullanılabilceği tüzüğün 2. maddesinde belirtilmiştir (Resmî Gazete, 2009: 27146). Dernekler Kanunu'na tabi olmasına rağmen cumhurbaşkanının yüksek himayesi altındadır. Ayrıca Kızılay'ın Tüzüğü cumhurbaşkanı onayına sunulmaktadır. Kızılay diğer derneklerden farklı bir statüye sahiptir. Ulusal bazlı bir dernek olan Kızılay Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eder. Bir başkan ve yönetim kurulu tarafından yönetilir. Fahri başkanı ise cumhurbaşkanıdır (Resmî Gazete, 2009: 27146).

Sonuç

Savaş meydanlarında hasta ve yaralı askerlere yardım eden sağlık çalışanları XIX. yüzyıla kadar savaşlarda normal askerlerden ayırt edilmiyor, hedef olmaktan kurtulamıyor ve hayatını kaybediyorlardı. Uluslararası savaş hukuku da gelişmemişti. Jean Henry Dunant, Fransız kolonisi olan Cezayir'deki işleriyle ilgili bir mesele için Kral III. Napolyon'la görüşmek istemiş ve bu nedenle 24 Haziran 1859 yılında kralın karargâhına gitmişti. Dunant, Napolyon'u bulmak isterken kendini savaşın ortasında bulmuştur. Askerlerin birbirlerine acımasızca saldırdığını, hasta ve yaralı askerlere müdahale edilmediğini, yardım etmek isteyen sağlık çalışanlarının da hedef alındığını görmüştür. İçler acısı bu hadise onu oldukça etkilemiştir. Savaş esnasında tanık olduğu olaylar neticesinde tarafsız olan ve savaş dışı unsur sayılmasını istediği sağlık çalışanları için bir kuruluşun olması gerektiğine inanmış ve onun öncülüğünde Salib-i Ahmer Kurulmuştur.

Osmanlı devleti, Salib-i Ahmerden etkilenerek benzer bir cemiyet kurmak istemiştir.

Sultan Abdülaziz döneminde, Dr. Abdullah Bey, Dr. Marko Paşa, Kırımlı Aziz Bey ile Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın girişimleriyle 11 Haziran 1868 tarihinde “Mecruhin ve Marda-yı Osmaniye-i Askeriye’ ye İmdat ve Muavenet Cemiyeti” yani “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti” kurulmuştur. 1876 yılında Rüştü Paşa'nın çabaları ve Kırımlı Aziz Bey'in çalışmaları neticesinde Hilal amblemi resmen kullanılmıştır. Hüsnü Paşa da cemiyetin adını “Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti” şeklinde değiştirmiştir. Cemiyet 93 Harbine kadar tam olarak faaliyet göstermemiştir. Ancak etki alanları daha büyük olan I. ve II. Dünya Savaşlarında Hilal-i Ahmer ve Salib-i Ahmer hasta ve yaralı askerlere taraf gözetmeksizin yardım etmişlerdir. 1868 yılında kurulan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 1947 yılında Türkiye Kızılay Derneği adını almıştır. Günümüzde Kızılay ve Kızılhaç federasyonu doğal afetler, savaşlar ve salgın hastalıklarda dünyanın her yerindeki ıstırapların dindirilmesi için mücadele etmektedir.

KAYNAKÇA

1. Tetkik Eserler

Ada, H. (2011). *Osmanlı Devleti'nin Hizmetinde ilk Modern Osmanlı Sivil Toplum Örgütü: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1868-1911)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Doktora Tezi.

Akor, M. (2013) *I. Dünya Savaşında Anadolu'daki İngiliz Esirleri ve Esir Kampları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Amini, K. (2017) *İnsani Yardımların Etkililiği*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Armaoğlu, F. (1999) *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Badamcı K. Devrim (2017) “Jean- Jacques Rousseau'nun Eğitim Anlayışının Temelleri: Birey Emile Mi, Vatandaş Emile Mİ?”, *Beytülhikme Philosophy Circle*.

Bal, F., Ed. (2018) *Kızılay Arşivi Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı*, İstanbul: Seçil Ofset.

Çapa, M. (2002) *Kızılay*, TDVİA, C.25.

Çapa, M. (2010) *Kızılay (Hilal-i Ahmer Cemiyeti)*, Ankara: Özel Matbaası.

Dunant, J. (1964). *Bir Solferino Hatırası*, Çev. Nermin Arpacıoğlu, Ankara: Türkiye Kızılay Derneği.

Düzcü, L. ve Sezer, C. (2016) *Doktor Besim Ömer ve Dokuzuncu Washinton Konferansı*, Ankara: Dizgi Tasarım.

Işık, A. (2017) “Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Hastanelerin Tıbbi Personelin ve

Tedavi Görenlerin Korunması”, *İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kam Hukuku Anabilim Dalı*.

İzğöer, A. ve Tuğ, R. (2013) *Padişahın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*, Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, Ankara.

Kuran, S. ve Kahraman, F. (2017) Silahlı Çatışmalarda Kültürel Varlıkların Korunması Hukuki Rejiminde Bir İstisna Olarak “Askeri Gereklilik”: Antlaşmalarla Getirilen Düzenlemeler, C.23, S.1, İstanbul: *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmalar Dergisi*.

Küçük, C. (1988) *Abdülazziz*, İstanbul: TDVİA, C.1.

Özaydın, Z. (1987) *Osmanlı Hilal-i Ahmer Salnamesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji Anabilim Dalı ve Tıp Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Polat, M. (2007) *Hilal-i Ahmer Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Teşkilatlanması*, Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Rousseau, J. (2006) *Toplum Sözleşmesi*, Hasan Ali Yücel Klasikleri Dizisi, Jean (Çev) Vedat Günyol, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

Say, Ö. (2015) *Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Savaş ve Barış Hukuku*,

Saygılı, S. (2010) *Türk Kızılay'ının Kurucusu Abdullah Bey*, Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.

Torun, S. (2008). *Kırım Savaşı'nda Hasta Bakımı ve Hemşirelik*, Çukurova üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.

Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.

Uluğtekin, M. ve Gül, M. (2013) *Osmanlı'dan Cumhuriyete Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914- 1928*, Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, Ankara.

Uluğtekin, M. ve Karal Akgün, S. (2002). *Hilali Ahmerden Kızılay'a*, Ankara: TDV Yayınları.

2. Gazete ve İnternet Adresleri

T.C. Resmî Gazete, 19.02.2009, Sayı: 27146.

https://www.google.com/search?q=sava%C5%9Flarda+sa%C4%9Fl%C4%B1k+sorunu+pdf&rlz=1C1SQJL_trTR787IR787&oq=sava%C5%9Flarda+sa%C4%9Fl%C4%B1k+sorunu+pdf&aqs=chrome.69i57.7817j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8 (Erişim Tarihi: 01.06.2019).

<http://www.ifrc.org/en/who-we-are/history/> (Erişim Tarihi: 30.07.2018).

http://www.wikiwand.com/tr/Uluslararası%C4%B1_K%C4%B1z%C4%B1ha%C3%A7_ve_K%C4%B1z%C4%B1lay_Hareketi (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

BENĞİ
DÜNYA YÖRÜK-TÜRKMEN ARAŞTIRMALARI DERĞİSİ

Bengi World Journal Of Yoruk-Turkmen Studies

Yıl: 5, Sayı: 2

(Eylül 2022)

http://www.wikiwand.com/tr/Uluslararası%C4%B1_K%C4%B1z%C4%B1ha%C3%A7_ve_K%C4%B1z%C4%B1lay_Hareketi (Erişim Tarihi: 30.07.2018).

<https://www.cnnturk.com/2009/tarihte.bugun/08/22/tarihte.bugun.22.agustos/540227.0/index.html> (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

<http://blog.milliyet.com.tr/stk-larin-tarihi/Blog/?BlogNo=195433>, (Erişim Tarihi: 30.10.2018).

<http://www.gazetevatan.com/marko-pasa-efsanesi-coktu--335425-gundem/>, (Erişim Tarihi: 17.06.2019).

<https://hakkindabilgial.com/marko-pasa/>, (Erişim Tarihi: 28.05.2019).

<http://kizilaytarih.org/kurucular.html> (Erişim Tarihi: 16.03.2019).

<https://www.turkcebilgi.com/k%C4%B1z%C4%B1lay>, (Erişim Tarihi: 15.58).